

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความกล้าหาญทางจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท” โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ๓ ประการดังนี้

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความกล้าหาญทางจริยธรรมของนักวิชาการตะวันตก
๒. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความกล้าหาญทางจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
๓. เพื่อเสนอแนวทางการสร้างและการใช้ความกล้าหาญทางจริยธรรมตามหลักการของพระพุทธศาสนาเถรวาท

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีต้นทุนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมสูง เพราะเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งมีหลักคำสอนอันสมบูรณ์พร้อมอยู่ในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมากมาย อีกทั้งคำสอนของพระสาวกซึ่งอยู่ในรูปแบบคำสอนที่หลากหลายมากมายในปัจจุบัน ดังนั้น สังคมไทยจึงควรเป็นสังคมที่มีความสงบสุข มีศีลธรรม ไม่มีปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาครอบครัว ปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหายาเสพติด เป็นต้น แต่สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันนี้ มีความตรงกันข้ามกับความเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาที่มีประชากรส่วนใหญ่ของประเทศนับถือ เพราะปรากฏมีปัญหาดังกล่าวมาเพิ่มขึ้นทุกวัน ทั้งๆ ที่มีความอุดมสมบูรณ์พร้อมไปด้วยคำสอนที่สอนให้คนเป็นคนดี และมีการเทศนาสั่งสอนโดยพระสงฆ์อย่างน้อยสัปดาห์ละหนึ่งครั้งทุกวันพระ ผู้วิจัยจึงตั้งข้อสมมติฐานไว้ว่า การที่สังคมไทยมีองค์ความรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรมที่เพียบพร้อม แต่ยังไม่เกิดผลที่เป็นรูปธรรม เพราะขาดการนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังในชีวิตประจำวัน การจะนำธรรมะไปปฏิบัติได้นั้น จะต้องมีความกล้าหาญในการทำความดีไม่ว่าจะเป็นที่ไหน เมื่อไร อย่างไร ความกล้าหาญในการทำความดีนี้ ยังเป็นเรื่องที่มีปรากฏน้อยมากในสังคมไทย อาจเป็นเพราะนิสัยความเกรงใจของคนไทยที่ทำให้ไม่กล้าขัดใจใคร แม้จะเป็นเรื่องที่ควรขัดใจก็ตาม และอาจเป็นเพราะเหตุปัจจัยอย่างอื่นอีกที่เป็นเหตุให้คนไทยขาดความกล้าหาญในการทำสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ในขณะที่สังคมตะวันตกหรือประเทศที่เจริญแล้ว จะเน้นในเรื่องการกล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม หรือเป็นสิทธิ์ที่ตนเองได้รับ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงทำวิจัยเรื่อง ความกล้าหาญทางจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาสังคมไทยต่อไป

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ในสังคมตะวันตกมีการศึกษาเรื่องความกล้าหาญทางจริยธรรม (Moral Courage) ไว้มาก ส่วนสังคมไทยยังพูดถึงกันน้อยมาก จากการศึกษาค้นคว้าสามารถสรุปเนื้อหาของความกล้าหาญทางจริยธรรมได้ดังนี้

ในด้านการสร้างเสริมความกล้าหาญทางจริยธรรม

๑. ให้รู้จักคุณค่าจริยธรรมที่ตนเองยึดถือ โดยการศึกษาและปลูกฝังนิสัยให้เกิดความซื่อสัตย์ เมตตา มีความยุติธรรม ความเห็นอกเห็นใจ ความมีศักดิ์ศรี ความอดทน การควบคุมตนเอง และ ความมีระเบียบวินัย

๒. ยกตัวอย่างผู้ที่มีชื่อเสียงเป็นฮีโร่ และมีความกล้าหาญทางจริยธรรม โดยการเล่าตัวอย่าง การอ่านประวัติผู้ที่มีความกล้าหาญจนซาบซึ้ง สามารถพัฒนาให้เกิดความรู้สึกลึกภายใน จากจิตวิญญาณ อยากรเป็นแบบนั้นบ้าง โดยสร้างแรงบันดาลใจขึ้นมา

๓. หาสิ่งที่เป็นแรงจูงใจให้แสดงออกในด้านการเห็นอกเห็นใจ ได้แก่ ความรู้สึกที่รับผิดชอบ ต่อสวัสดิภาพของผู้อื่น ความเชื่อในความยุติธรรม หรือความปลอดภัยในชีวิตของมนุษย์ รวมถึงสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนเคารพศรัทธา ตลอดจนสิ่งแวดล้อม บริบทที่เกี่ยวข้อง กับการแสดงออกถึงการ รับผิดชอบ เป็นตัวชี้้นำให้ประชาชนแสดงออกถึงแรงจูงใจ จนกลายเป็นนิสัยพฤติกรรมการแสดงออก ที่มีลักษณะเฉพาะขึ้นมาได้

๔. การตัดสินใจอย่างเด็ดขาดรวดเร็ว จะสร้างความสามารถหรือความโน้มเอียงที่จะแสดง ด้านความกล้าหาญนั้นๆ ได้

๕. เรียนรู้ประเภทของจริยธรรม ความขัดแย้ง และความรับผิดชอบที่ควรจะมี

๖. เรียนรู้ที่จะแยกแยะ การใช้จริยธรรมด้านใดในแต่ละสถานการณ์

๗. เรียนรู้ที่จะแลกเปลี่ยนความเข้าใจทางด้านจริยธรรมกับบุคคลอื่น

๘. เรียนรู้ที่จะควบคุมการแสดงออกทางด้านจริยธรรมและความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

๙. มีความกล้าหาญทางจริยธรรมในการจัดการกับสิ่งที่เกิดขึ้น

ในการมีความกล้าหาญทางจริยธรรมจะต้องมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะสำคัญ อาจเรียก ได้ว่าเป็นคุณธรรมของผู้มีความกล้าหาญทางจริยธรรม ๗ ประการได้แก่ ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) การควบคุมตน (Self Control) ความเมตตา (Kindness) ความรับผิดชอบ (Conscience) ความอดทนอดกลั้น (Tolerance) ความยุติธรรม (Fairness) การเคารพนับถือทั้งตัว เองและผู้อื่น (Respect) ซึ่งคุณลักษณะทั้ง ๗ ประการเหล่านี้ เมื่อหลอมรวมเข้าด้วยกัน ก็ จะกลายเป็นรูปแบบของความซื่อสัตย์ ความยุติธรรมและความเป็นพลเมืองดี และเป็นฐานของ คุณลักษณะที่ดีของผู้ที่มีความกล้าหาญทางจริยธรรม โดยจะต้องมีการปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็กเพื่อให้เป็น คุณลักษณะประจำตัวที่ยั่งยืนตลอดชีวิต ลักษณะของคุณธรรม ๗ ประการมีดังนี้

๑. ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) เป็นพื้นฐานที่สำคัญที่จะก่อให้เกิดการตัดสินใจทาง จริยธรรม พัฒนาการทางจริยธรรมและแรงจูงใจตลอดจนการแสดงออกในทิศทางที่ถูกต้องตาม

จริยธรรม ผู้ที่ไม่ได้พัฒนาความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ก็จะไม่สามารถมีประสบการณ์ในความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นด้านนี้ได้ การปลูกฝังจะต้องใช้เวลาและระยะเวลาต้องมีการพัฒนาตั้งแต่เด็ก

๒. การควบคุมตน (Self Control) เป็นการช่วยให้มีการยับยั้งแรงกระตุ้น และความคิดก่อนที่จะแสดงอาการหรือปฏิกิริยาโต้ตอบทันที ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดอันตรายตามมาได้ ถ้าเรามีการควบคุมตนหรือการยับยั้งจิตใจ ก็จะสามารถเลือกและควบคุมการแสดงออกทางการกระทำได้ ไม่ว่าจะเป็นคำพูดหรือการกระทำ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่เป็นแรงจูงใจให้เกิดความเมตตา กรุณา

๓. ความเมตตา (Kindness) หมายถึง ความเอื้อเฟื้อ ความมีน้ำใจ ความกรุณา ความเอื้ออารี ความสงสารเวทนา ความอ่อนโยน ความเป็นมิตร จากการศึกษาพบว่าผู้ซึ่งได้รับการให้โอกาสในการช่วยเหลือผู้อื่น มีแนวโน้มที่จะกลายเป็นบุคคลที่อยากจะช่วยเหลือผู้อื่นเพิ่มขึ้นเมื่อโตขึ้น นี่เป็นความจริงอย่างยิ่งที่จะแสดงว่า ผลของการแสดงออกซึ่งความเมตตาผู้อื่น มีผลสะท้อนกลับอย่างมากไปยังบุคคลนั้นด้วย

๔. ความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี (Conscience) เป็นเสียงเรียกร้องภายในที่จะช่วยให้ตัดสินใจได้ถูกต้องและอยู่ในทิศทางของจริยธรรม และปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไม่รู้สึกผิด คุณความดีลักษณะนี้ สามารถทำได้ ถ้าการแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้องขณะที่เผชิญกับสิ่งที่ทำร้ายหรือหลอกลวง ความรับผิดชอบชั่วดีนั้นเป็นคุณธรรมพื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความมีเกียรติศักดิ์ศรีต่อไป

๕. ความอดทนอดกลั้น (Tolerance) เป็นการยอมรับฟังความคิดเห็น ตลอดจนการกระทำของผู้อื่น สิ่งนี้จะช่วยให้สามารถปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเมตตาและเข้าใจ สามารถยืนหยัดต่อต้านความเกลียดชัง (Hatred) ความรุนแรง (Violence) และเคารพบุคคลในบุคลิกภาพพื้นฐานของแต่ละบุคคล

๖. ความยุติธรรม (Fairness) ความยุติธรรมเป็นส่วนสำคัญในการปฏิบัติต่อบุคคลในวิถีทางที่ถูกต้อง ยุติธรรม และในแนวทางที่เหมาะสม ดังนั้น บุคคลจะต้องปฏิบัติตามกฎ พิจารณากฎนั้นเข้าไปมา และปฏิบัติร่วมกัน นอกจากนี้ จะต้องมีการรับฟังอย่างเปิดกว้าง ในทุกๆด้าน ก่อนที่จะตัดสินใจ

๗. การเคารพนับถือทั้งตัวเองและผู้อื่น (Respect) เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้มีการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างพินิจพิจารณา เพราะมีการถือว่า บุคคลเหล่านั้นเป็นบุคคลที่น่าชื่นชม น่าเคารพยกย่อง การแสดงออกถึงท่าทีที่เคารพนับถือทั้งตนเองและผู้อื่นนั้น เป็นทักษะที่สามารถสื่อสารต่อบุคคลอื่น เป็นการแสดงตัวตนและท่าทีของเราที่มีต่อบุคคลอื่น และสะท้อนตัวตนที่แท้จริงของบุคคลคนนั้น

แนวคิดเรื่องความกล้าหาญทางจริยธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยเสนอองค์ธรรมเวสารัชชกรณธรรม ๕ ประการ ซึ่งมาในสารัชชสูตร ประกอบด้วย ศรัทธา ความเชื่อ ศีล ความประพฤติเรียบร้อยทางกายวาจา พาหุสัจจะ ความเป็นผู้สดับตรับฟังมาก วิริยารัมภะ ความเป็นผู้ปรารถนาความเพียร และปัญญา ความรอบรู้

ความมีศรัทธาต้องเกิดมาจากการคบหาสัตบุรุษหรือคนดี หรือกัลยาณมิตร เพื่อรับฟังธรรมหรือข้อคิดที่ดีงาม โดยผู้ฟังต้องเป็นคนมีเหตุผล รับฟังโดยเคารพ จากนั้นลงมือปฏิบัติให้เห็นจริง ถ้าสงสัยก็สอบถามได้ นี่เป็นกระบวนการให้ศรัทธาเกิดขึ้นอย่างมั่นคง โดยมีปัญญาเป็นตัวช่วยสอบสวน

ว่าศรัทธานั้นจริงแท้หรือไม่ เมื่อศรัทธาช่วยให้มีจิตใจมั่นคงหนักแน่น ไม่หวั่นไหวหรือย่อท้อ ย่อมเป็นเหตุชักนำคุณธรรมอื่นๆตามมามาก คือสามารถรักษาศีลได้ มีศรัทธาในการศึกษาหาความรู้ให้มากขึ้น ศรัทธาเป็นพื้นฐานในการบำเพ็ญเพียร และศรัทธานั้นต้องควบคู่กับปัญญาเสมอ

การรักษาศีลต้องมีศรัทธาเป็นกระบวนการเริ่มต้น มีกุศลฉันทะความยินดีพอใจในการรักษาศีล ทำให้การรักษาศีลนั้นเป็นไปได้อัตโนมัติ การรักษาศีลจะต้องมีปัญหาอันเกิดจากโยนิโสมนสิการ รู้ถึงคุณค่าของการมีศีลว่ามีประโยชน์อันอย่างไร เป็นเหตุให้เกิดความอายชั่วกลัวบาปที่เรียกว่า หิริโอตตปปะเกิดขึ้น จะทำให้ไม่ละเมิดศีลทั้งในที่ลับและที่แจ้ง

การมีพาหุสัจจะหรือความเป็นพหุสูตร ต้องอาศัยการมีศรัทธาเป็นเหตุ การศรัทธาในความรู้ หรือศรัทธาในผู้รู้เป็นเหตุให้ได้ศึกษาเล่าเรียนสดับตรับฟัง เป็นพหุสูตรบุคคล ช่วยให้อะไรถูกต้องตามหลักการ หลักวิชาการ

การปรารถนาความเพียรต้องมีศรัทธาเป็นเหตุให้เกิด เพราะมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่กำลังกระทำ อันเกิดจากความศรัทธา ช่วยให้การกระทำมีความต่อเนื่อง มีทิศทางที่ชัดเจน เข้มขันหนักแน่น จนถึงจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ศรัทธาเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา นั่นคือปัญญาอันเกิดจากสุตมยปัญญา พาหุสัจจะก็เป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา แหล่งเกิดปัญญาสามอย่างคือจินตามยปัญญา สุตมยปัญญา และภาวนามยปัญญา ล้วนช่วยเป็นแสงส่องทางในการปฏิบัติการณ์ต่างๆ ถูกต้องตามทิศทาง ไม่หลงทาง ช่วยให้มีมองเห็นหนทางปฏิบัติชัดเจนแม่นยำยิ่งขึ้น

การบำเพ็ญคุณธรรมทั้ง ๕ ข้อ ในเวสาร์ชกรณธรรมซึ่งต้องมืองค์ประกอบย่อยๆ เป็นเหตุให้เกิดคุณธรรมทั้ง ๕ ประการเหล่านั้นขึ้นมาด้วย ช่วยส่งเสริมความกล้าหาญในการทำความดีที่เรียกว่า ความกล้าหาญทางจริยธรรมได้อย่างสมบูรณ์แบบ คุณธรรมหลักสำคัญคือต้องมีศีล อันจะเป็นเครื่องป้องกันความเสียหายอันเกิดจากการดิ้นรนทว่าร้าย หรือถูกกล่าวหาอันเป็นเหตุให้ไม่มีความกล้าในสมาคม ถ้ามีศีลพร้อมความกล้ากล้าในสมาคมย่อมเกิดขึ้น ไม่สะทกสะท้านต่อสิ่งใด ความเป็นผู้มีการศึกษา จะช่วยในการตัดสินใจ ลงมือกระทำการด้วยความเรียบร้อยดีงาม ทั้งนี้ต้องมีความมั่นใจ คือความศรัทธาในการทำความดีนั้นเป็นองค์ประกอบ ซึ่งถูกตรวจสอบแล้วด้วยปัญญา การลงมือกระทำการนั้นด้วยความมุ่งมั่น ไม่ย่อท้อ แม้มีอุปสรรคขัดขวาง ก็ยังเพียรกล้าที่จะดำเนินการทำต่อไป จนกว่าจะประสบความสำเร็จในที่สุด

จากการนำเอาแนวคิดเรื่องความกล้าหาญทางจริยธรรมของตะวันตกมาบูรณาการเข้ากับแนวคิดความกล้าหาญทางจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ปรากฏว่า คุณธรรมที่ทำให้มีความกล้าหาญทางจริยธรรม ซึ่งเรียกว่าความฉลาดทางจริยธรรม ๗ ประการ ได้แก่ ความเห็นอกเห็นใจ

(Empathy) การควบคุมตน (Self Control) ความเมตตา (Kindness) ความรับผิดชอบ (Conscience) ความอดทนอดกลั้น (Tolerance) ความยุติธรรม (Fairness) การเคารพนับถือทั้งตัวเองและผู้อื่น (Respect) มีความสอดคล้องเข้ากันได้กับหลักเวสสารัชชกรณธรรม คือ ความเห็นอกเห็นใจ (empathy) นั้น เป็นความกรุณาที่จะต้องใช้ปัญญาเป็นตัวกำกับ จึงเข้ากันได้กับปัญญา การควบคุมตนเอง กับความเมตตานี้ การควบคุมตนเองได้คือการมีศีล ผู้มีศีลย่อมควบคุมกายและวาจาของตนไว้ได้ ไม่ให้ประพฤติดิฉิลธรรม ส่วนเมตตานี้ เป็นกัลยาณธรรม ที่เข้าคู่กันกับศีล ซึ่งความจริงแล้วเข้ากับศีลทุกข้อ ไม่เฉพาะข้อที่ ๑ ห้ามฆ่าสัตว์เท่านั้น แต่เพราะมีเมตตา จึงไม่ประพฤติดิฉิลข้ออื่นๆที่เหลือได้ด้วย ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่ต้องใช้ปัญญาในการพิจารณา ความอดทนอดกลั้นเป็นคุณธรรมของการทำความเพียร ถ้าปราศจากความอดทนอดกลั้นแล้ว ย่อมไม่อาจทำความเพียรได้เลย ความยุติธรรม เป็นสิ่งที่ต้องใช้ปัญญาในการพิจารณา การเคารพนับถือตัวเองและผู้อื่น เป็นเรื่องของความศรัทธา ต้องมีความเชื่อมั่นในตนเองเคารพตนเอง และเชื่อมั่นในบุคคลอื่น ซึ่งต้องมีความเคารพบุคคลอื่นด้วย

เพราะฉะนั้น การบูรณาการเข้ากันระหว่างแนวคิดความกล้าหาญทางจริยธรรมของตะวันตกกับเวสสารัชชกรณธรรมอันเป็นแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท จึงได้ผลวิเคราะห์วิจัยออกมาว่า ความกล้าหาญทางจริยธรรม (Moral Courage) ซึ่งเป็นจริยธรรมที่พูดถึงกันมากในตะวันตกนั้น แท้จริงแล้ว เป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของเวสสารัชชกรณธรรม ธรรมสำหรับสร้างความกล้าหาญในพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งมีรายละเอียดและองค์ประกอบต่างๆ มากมายดังกล่าวมา ดังนั้น การจะสร้างความกล้าหาญทางจริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมไทยนั้น จึงสามารถทำได้ไม่ยาก เพราะมีหลักปฏิบัติไว้ชัดเจนอยู่แล้วในเรื่องเวสสารัชชกรณธรรม ที่เป็นปัญหาทุกวันนี้ มิใช่เกิดขึ้นเพราะไม่มีคำสอน หากแต่เกิดปัญหาจากการมีคำสอนแล้วมิได้นำมาประพฤติปฏิบัติให้เป็นจริงในชีวิตประจำวันนั่นเอง

การนำความกล้าหาญทางจริยธรรมไปใช้ มีแนวทางการใช้ ๓ ระดับด้วยกันคือ ใช้กับตนเอง ใช้กับครอบครัว และใช้กับสังคม การใช้ความกล้าหาญทางจริยธรรมกับตนเอง คือการฝึกตนเองให้กล้าบำเพ็ญทาน กล้ารักษาศีล กล้าเจริญภาวนา ซึ่งเป็นหนทางแห่งการทำความดีในทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ทรงวางหลักไว้ดีแล้ว การใช้ความกล้าหาญทางจริยธรรมกับครอบครัวหรือบ้าน ต้องกล้าห้ามไม่ให้ทำความชั่ว กล้าสอนให้ทำความดี กล้าส่งเสริมให้มีความรู้ กล้าเป็นบุคคลต้นแบบของครอบครัวด้วยการทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้สัมผัส กล้าปฏิเสธอบายมุขทั้งปวง กล้ารักษาศีล ๕ อย่างเคร่งครัด การใช้ความกล้าหาญทางจริยธรรมกับสังคม มนุษย์เป็นสัตว์สังคม จึงต้องเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข การใช้ความกล้าหาญทางจริยธรรมในสังคม คือการปฏิบัติต่อบุคคลอื่นอย่างกล้าหาญ จะเป็นเหตุให้สังคมนั้นๆ ได้ซึมซับความดีงามอันเกิดจากการกระทำนั้นได้ไม่มากนักน้อย เช่น การช่วยเข็นรถ ช่วยคนตกน้ำ วิ่งไล่จับผู้ร้าย กล้าเดินเป็นเพื่อนหญิงชรา หิ้วของช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า หรือลูกให้ผู้หญิง เด็ก คนชรา นั่งในรถโดยสาร พาคนข้ามถนน กล้าคืน

ของที่เก็บได้ให้แก่เจ้าของ กล้าคืนเงินทองที่พนักงานหรือแม่ค้าทอนให้ผิด เป็นต้น นี่คือการแสดงออกถึงความกล้าหาญทางจริยธรรมในชีวิตประจำวันต่อสังคมทั่วไปในภาวะปกติ

การแสดงออกถึงความกล้าหาญทางจริยธรรมต่อสังคมเมื่อมีความไม่ปกติเกิดขึ้น เช่น มีเหตุอาชญากรรมเกิดขึ้นต่อหน้า จะต้องมีความกล้าหาญใจให้ดีแล้วลงมือทำในสิ่งที่ควรที่เหมาะสมแก่สถานการณ์นั้น เช่น แจ้งตำรวจ หรือช่วยกันบอกให้คนช่วยกันจับผู้ร้าย หรือจดจำป้ายทะเบียน หรือแม้แต่การถ่ายรูปเหตุการณ์นั้นไว้เพื่อเป็นหลักฐานให้ตำรวจก็ได้

เมื่อมีการออกเสียงเลือกตั้ง อาจมีการใช้เงินซื้อสิทธิ์ซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายเลือกตั้ง ทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย จะต้องมีความกล้าหาญที่จะปฏิเสธไม่รับเงินนั้น และกล้าบอกผู้อื่นให้ทราบถึงความสำคัญของการไม่ขายเสียงของตน ว่าเป็นการผิดกฎหมายอย่างไร นอกจากนั้นแล้วต้องกล้าแจ้งให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองได้จับกุมผู้ทำผิดไปดำเนินคดีตามกฎหมาย บ้านเมืองจึงจะเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง

เมื่ออยู่ในสังคมที่มีการคอร์รัปชัน ฉ้อราษฎร์บังหลวง ต้องกล้าปฏิเสธและเปิดเผยให้รู้ถึงการประพฤติทุจริตนั้น เพื่อขจัดปัญหาคอร์รัปชันให้หมดไป ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติเป็นอย่างมาก ให้ยึดถือคตินิยมเก่าแก่ที่ว่า ซื่อกินไม่หมด คดกินไม่นาน

เมื่อได้พบเห็นการประพฤติทุจริต ฉ้อราษฎร์บังหลวง ไม่ว่าที่ใดก็ตาม ให้มีความกล้าหาญในการแจ้งเบาะแส หรือข้อมูลให้แก่เจ้าหน้าที่บ้านเมือง เพื่อจะได้ดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

๕.๑.๑ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่องความกล้าหาญทางจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยได้ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ดังนี้คือ

การจะมีความกล้าหาญทางจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทได้จะต้องยึดหลักเวสาร์ชชरणธรรม ๕ ประการ ได้แก่ ศรัทธา ศีล พาหุสัจจะ วิริยารัมภะ และปัญญา ซึ่งองค์ธรรมทั้งหมดนี้จะต้องมีให้ครบทุกองค์ธรรมจึงจะเป็นความกล้าหาญแบบพุทธศาสนาที่แท้จริง เพราะถ้ามีเพียงองค์ใดองค์หนึ่งจะส่งผลดังนี้คือ

๑. ผู้ที่มีศรัทธา ความเชื่อมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือแม้แต่เชื่อมั่นในตัวเองมากเกินไปก็ตาม ย่อมจะส่งผลให้ผู้นั้น ลงมือกระทำในสิ่งที่เกิดความเสียหายได้โดยง่าย

๒. ผู้ที่มีศีล คือมีความประพฤติทางกาย วาจา ที่ไม่เบียดเบียนใคร อาจทะนงตนว่า ตนเป็นคนดี ส่วนคนอื่นเป็นคนเลว ก็เป็นเหตุให้ยกตนข่มผู้อื่นได้

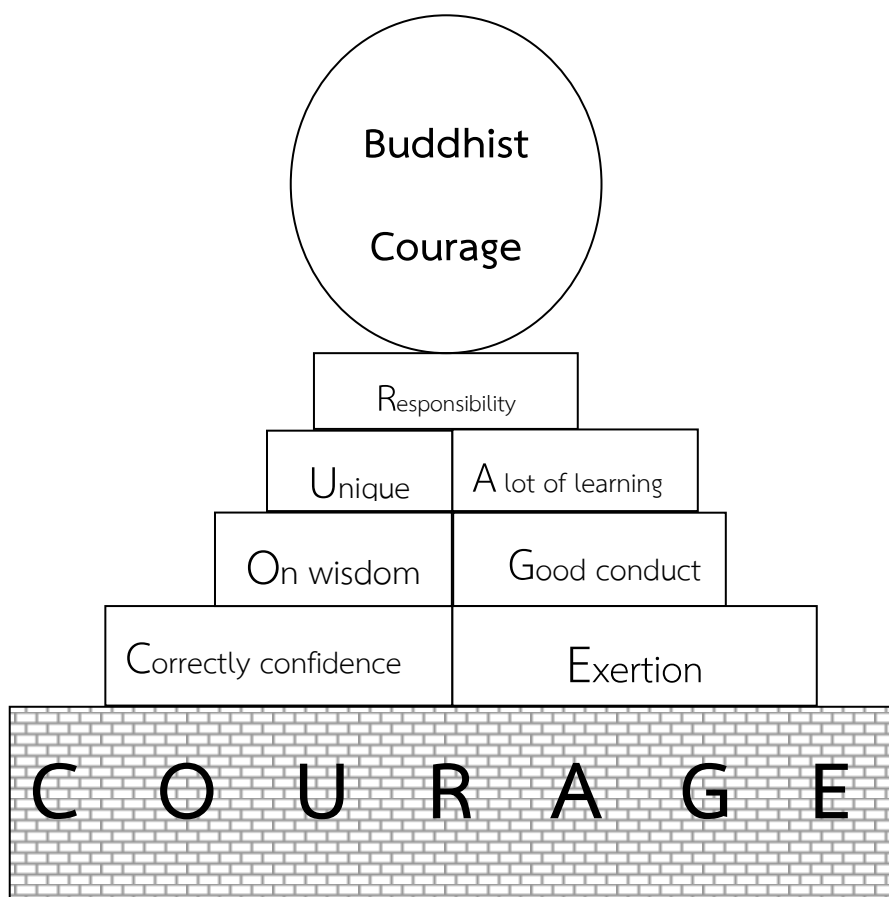
๓. ผู้ที่มีการศึกษาเล่าเรียนมาก เป็นนักวิชาการที่มีความรู้สูง อาจหลงตนเองว่าเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญมากกว่าคนอื่น กลายเป็นคนที่ชอบดูถูกคนอื่นว่ามีการศึกษาน้อยได้ง่าย

๔. ผู้ที่ความกระตือรือร้น มีความขยันหมั่นเพียรมาก แต่ขาดคุณธรรมข้ออื่นกำกับ ก็จะทำให้เป็นคนที่ยันแต่ใจ ทำความเสียหายให้เกิดขึ้นได้เช่นเดียวกัน

๕. ผู้ที่มีปัญญาดี แต่ปัญญานั้นเป็นปัญญาที่ไม่มีคุณธรรมกำกับ ก็จะกลายเป็นมิฉาติภูมิ สร้างความเสียหายได้มาก

เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะมีความกล้าหาญได้อย่างแท้จริง จะต้องมีคุณธรรมทั้ง ๕ ประการพร้อมอยู่ในบุคคลนั้น ทำให้ความกล้าหาญนั้นเป็นไปในทางที่เป็นประโยชน์ที่สุด ผู้วิจัยจึงขออธิบายด้วยแผนภูมิแห่งการสร้างความกล้าหาญทางจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ด้วยแผนภูมินี้

โมเดลแห่งความกล้าหาญเชิงพุทธ

องค์ความรู้ใหม่

C	Correctly confidence	ความเชื่อมั่นที่ถูกต้อง
O	On wisdom	มีปัญญากำกับอยู่เสมอ
U	Unique	มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
R	Responsibility	มีความรับผิดชอบ
A	A lot of Learning	มีข้อมูลที่เพียงพอ
G	Good conduct	มีความประพฤติที่ดีงาม
E	Exertion	มีความเพียรพยายาม
Buddhist Courage		ความกล้าหาญแบบพระพุทธศาสนา

ความเชื่อมั่น(ศรัทธา) ความประพฤติที่ดีงาม(ศีล) ความรู้ (พหุสูตร) ความเพียรพยายาม (วิริยารัมภะ) จะต้องมีปัญญากำกับ ทำงานร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนทำนั้นด้วยความกล้าหาญ จึงเป็นความกล้าหาญทางจริยธรรมในพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เป็นต้นแบบแห่งความกล้าหาญทางจริยธรรมสูงสุดในโลก

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการศึกษาไปใช้

จากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใคร่เสนอแนะให้มีการนำเอาองค์ธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในสังคมทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นภายในครอบครัว สถานศึกษา ที่ทำงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของจริยธรรม ความกล้าหาญที่จะดำเนินชีวิตด้วยความถูกต้องตามหลักจริยธรรมโดยไม่หวั่นไหวต่อกระแสสังคม มีความกล้าหาญที่จะต่อต้านหรือขัดขวางสิ่งที่ไม่ถูกต้องด้านจริยธรรมโดยมุ่งผลประโยชน์ต่อผู้อื่นหรือส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยความกล้าหาญทางจริยธรรมในระดับต่างๆ เช่น

- ความกล้าหาญทางจริยธรรมของเด็กในวัยเรียน
- ความกล้าหาญทางจริยธรรมของผู้ปฏิบัติธรรม
- ความกล้าหาญทางจริยธรรมของนักการเมือง
- ความกล้าหาญทางจริยธรรมของข้าราชการ